

ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

УДК 658.74.018.2

*Дзядикевич Ю.В.,
д.т.н., професор, професор кафедри
Любезна І.В.,
к.е.н., ст. викладач кафедри,
кафедра економіки та менеджменту природокористування,
Тернопільський національний економічний університет*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем ефективного функціонування підприємств є раціональне використання матеріальних запасів, створення відповідних умов їх зберігання, забезпечення динамічної відповідності між попитом і пропозицією, забезпечення суворого режиму економії, зокрема на етапі приймання, зберігання та витрачання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і т. п. З огляду на це, важливо створити не лише належні умови для зберігання матеріальних цінностей, а й забезпечити можливість оперативного формування інформації щодо потреби в них. По суті оперативний облік руху запасів повинен бути пристосований до виду виробництва.

Целюлозно-паперова промисловість України характеризується значними обсягами використання матеріальних запасів, які з розширенням виробництва поступово збільшуються. Частка матеріальних ресурсів у структурі собівартості продукції підприємств перевищує 60 відсотків, тому це вимагає пошуку шляхів удосконалення обліку матеріальних запасів на підприємствах целюлозно-паперової промисловості.

Економія матеріальних ресурсів характеризується зниженням абсолютної та питомої витрати окремих їх видів і дає змогу з однакової кількості сировини й матеріалів виготовляти більше продукції без додаткових затрат суспільної праці та підвищувати ефективність виробництва. Тому актуальність цієї теми не викликає сумніву та потребує подальшого дослідження [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення обліку матеріальних запасів на підприємствах присвячені роботи А.Р. Радіонова, О. Сліпачука, В.В. Сопка, Н.М. Ткаченко, В.А. Топчія, Ю.С. Цал-Цалка, Л.В. Юрчишеної та ін. Однак, у роботах не висвітлена низка аспектів, які впливають на облік матеріальних запасів на підприємствах. Це зумовило необхідність більш глибокого вивчення цієї проблеми.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз особливостей обліку матеріальних запасів на підприємствах целюлозно-паперової галузі та пошук шляхів його вдосконалення з метою раціонального й ефективного їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки частка матеріальних запасів у собівартості продукції підприємств сягає більше 60 %, то забезпечення раціонального їх використання, зменшення кількості відходів і браку повинно стати пріоритетом для працівників обліково-контрольних й аналітичних служб підприємств галузі. Конкурентне середовище вимагає від підприємств покращення якісних показників використання матеріальних запасів, зменшення їх питомої ваги у собівартості продукції, підвищення прибутковості та ефективності функціонування. В основу цього процесу вони покладають інноваційні та ресурсозберігаючі технології, які спрямовані на освоєння нової продукції.

Поняття «матеріальні запаси» охоплює всі сфери матеріального виробництва, оскільки матеріальний потік на шляху його переміщення від джерела сировини до кінцевого споживача може накопичуватися у вигляді запасу на будь-якій ділянці виробництва.

Система оптимізації матеріальних запасів на підприємстві повинна охоплювати такі складові елементи [2]:

- нормування – розробка нормативів і встановлення норм витрат різноманітних ресурсів (праці, матеріалів та ін.);
- планування;
- аналіз;
- контроль.

Контроль – елемент управління економічними об'єктами та процесами, який полягає у нагляді за ними з метою перевірки їх відповідності стану, передбаченому законами, юридичними нормативними актами, а також програмами, планами, договорами, проектами, угодами.

Усі названі вище елементи системи оптимізації управління рухом запасів потребують забезпечення необхідною інформацією, джерелом якої є дані обліку й оперативного контролю. Тому доцільно здійснювати належне документальне оформлення руху запасів підприємств целюлозно-паперової галузі з охопленням всіх операцій з просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечувати цілісне та всебічне їх відображення у системі первинного та оперативного обліку (рис. 1).

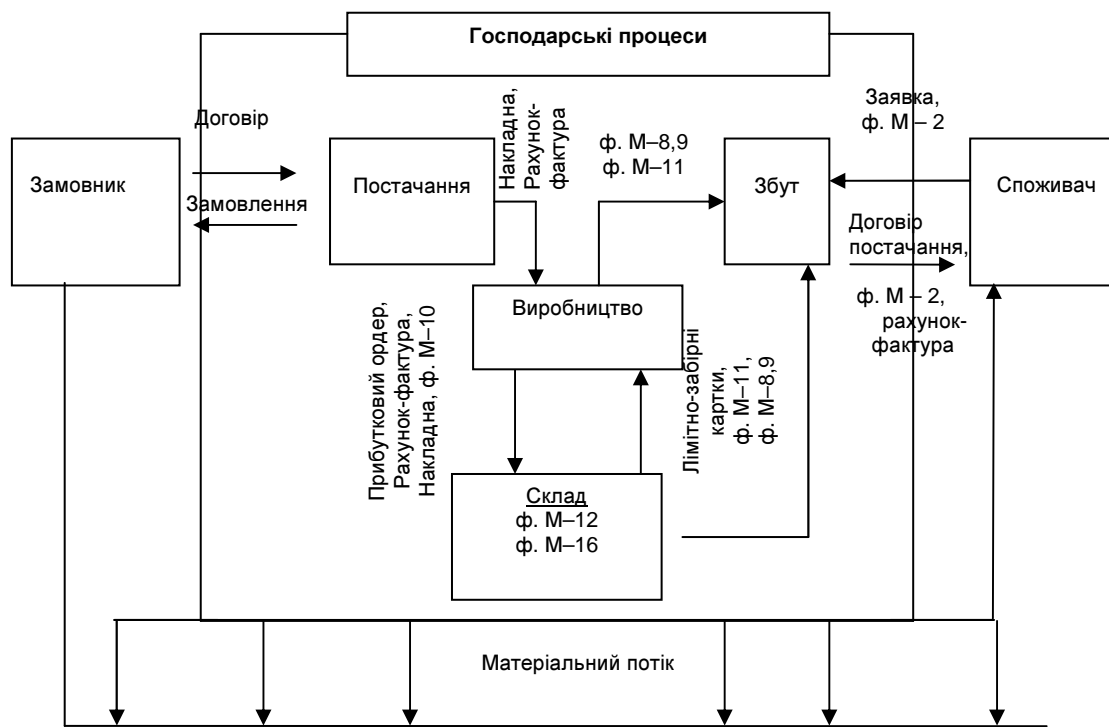

Рис. 1. Документальне забезпечення процесу управління матеріальними запасами

Джерело: запропоновано авторами

Матеріальні запаси надходять на склади целюлозно-паперових підприємств із різних джерел:

- від постачальників, відповідно з укладеними договорами на поставку, де зазначено найменування матеріальних запасів, обсяги й терміни поставок, ціни, способи доставки та інші дані;
- від оприбуткування запасів, виготовлених у своїх виробничих підрозділах;
- від повернення запасів із виробничих підрозділів на склади;
- оприбуткування відходів виробництва, залишків, виявлених при інвентаризації;
- оприбуткування запасів, які отримані від ліквідації основних засобів і малоцінних та швидкозношуваних предметів і надходження від підзвітних осіб.

Кожна господарська операція щодо надходження матеріальних запасів повинна бути оформлена відповідним первинним документом визначеної форми.

Відпуск із складу матеріальних цінностей у виробництво оформляється лімітно-забірними картками, які виписуються на основі даних про випуск продукції та норм витрачання цінностей на одиницю випуску за затвердженими нормами. У лімітно-забірних картках, котрі виписуються на кожне найменування цінностей, вказується ліміт відпуску цінностей у натуральному вираженні (т, кг, м² тощо), а також дата, кількість відпущеного матеріалу та залишок ліміту після кожного запису про відпуск.

Проведені дослідження свідчать, що на целюлозно-паперових підприємствах у лімітно-забірних картках іноді не вказується ліміт. Це свідчить про недоліки у процесах нормування витрат матеріальних запасів.

Несправедливо забута нині система нормування та нормативний метод обліку починають актуалізуватися. Важливим є той факт, що за умов нормативного методу калькулювання враховується технологія виробництва [3]. Крім того, наявність норм витрат задовольняє потреби планування, обліку та аналізу, що дає змогу заздалегідь скласти планову калькуляцію продукції, а на її підставі приймати управлінські рішення [4].

Приймаючи до уваги особливості підприємств целюлозно-паперової промисловості, було встановлено, що поряд із економічною класифікацією матеріальних запасів важливою є технічна класифікація, оскільки вона стосується марок, товщини, вологості та інших технічних ознак

матеріальних запасів, які в подальшому визначають якість виготовленої продукції та повинні бути враховані в системі обліку та внутрішньогосподарського контролю.

Технологічні особливості діяльності досліджуваних підприємств мають суттєвий вплив на класифікацію матеріальних запасів. Тому застосування чіткої науково обґрунтованої класифікації запасів сприятиме ефективному управлінню, своєчасному виявленню відхилень, зниженню собівартості продукції та збільшенню прибутку підприємства. Класифікація не лише полегшує роботу працівників бухгалтерії, а й є необхідною для ефективного контролю за залишками матеріалів на складах підприємства в межах потреб, а також за правильним їх використанням у виробництві. Організація аналітичного обліку матеріальних запасів згідно з розробленою класифікацією сприятиме формуванню баз оперативних даних про їх наявність за деталізованими групами, матеріально-відповідальними особами та складами. Такий підхід забезпечить раціональне використання цих активів, їх економію та сприятиме підвищенню ефективності внутрішньогосподарського контролю.

Приймаючи до уваги специфіку діяльності целюлозно-паперової промисловості, завданням служби логістики є:

- забезпечення підприємства запасами та їх транспортування;
- управління матеріальними потоками, починаючи від формування договірних відносин із постачальником, завершуючи доставкою замовнику готової продукції;
- мінімізація сукупних витрат із закупівлі та зберігання запасів;
- пошук оптимального розміру замовлення.

Схема взаємозв'язків, яка охоплює управління матеріальними потоками, організацію постачання, вибір партнерів та низку інших складових представлена на рисунку 2.

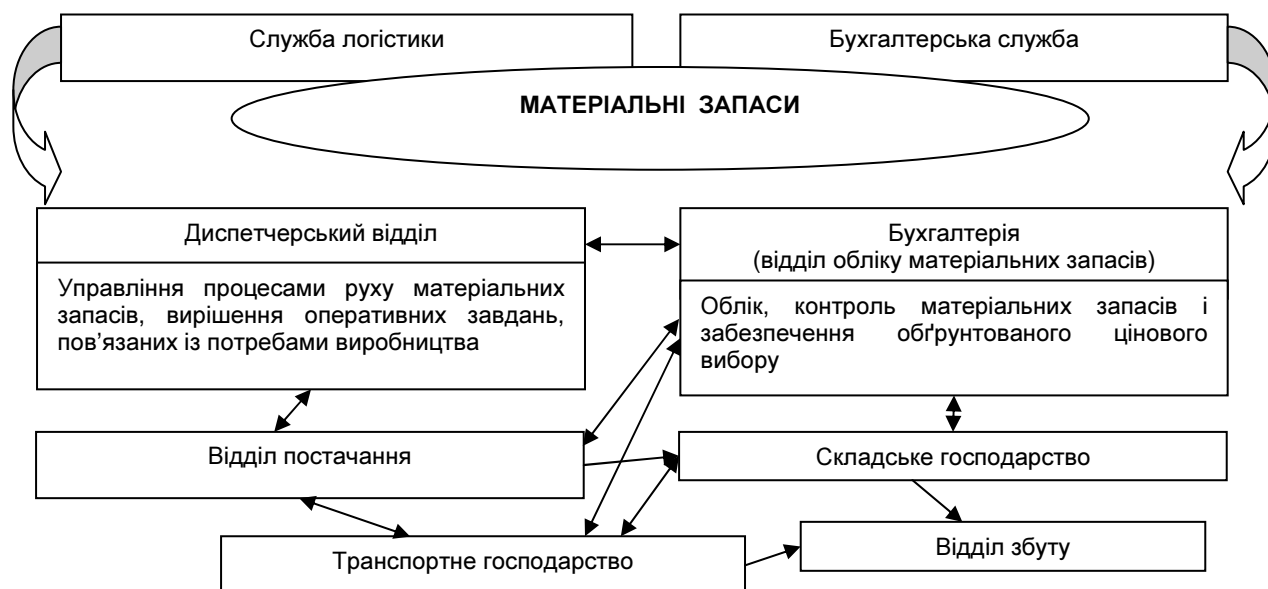

Рис. 2. Схема взаємозв'язків відділів організаційної структури підприємства, що пов'язані матеріальними запасами

Джерело: [5]

Запропонована схема вказує на сучасні вимоги щодо управління матеріальними запасами, адже за умов зростання рівня конкуренції та у зв'язку з підвищенням вимог до якісних параметрів готової целюлозно-паперової продукції витрати на матеріальні запаси стрімко зростають.

Водночас сучасне виробництво повинно забезпечити оптимальні обсяги збуту продукції, щоб отримати максимальні прибутки та виправдати збільшення кількості витрачених матеріальних запасів. Власне саме це виступає основою прийняття рішення щодо доцільності замовлення додаткових партій матеріальних запасів і визначення їх кількості, асортименту та якості.

Застосування розробленої схеми щодо взаємозв'язків окремих відділів, пов'язаних із управлінням запасами, можливе за умови практичного впровадження автоматизованої системи R/3.

З метою організації раціонального оформлення документів щодо руху матеріальних запасів на підприємствах целюлозно-паперової галузі передбачено первинні документи, що відображають просування товарно-матеріальних цінностей, забезпечення цілісності та всебічності їх відображення та усунення дублювання. Значна частина існуючих облікових носіїв є типовими й уніфіковані.

Виходячи з інформаційних потреб системи управління щодо прийняття рішень і формування даних про наявність і рух матеріальних запасів на підприємстві, було досліджено комплекс завдань,

які повинна забезпечити облікова система, включаючи формування бази даних для логістичних служб. Такий взаємозв'язок представлений на рис. 3, в якому подано інформацію про завдання, котрі вирішуються управлінськими службами та джерела інформації, з яких вона повинна надходити.

Завдання обліку і контролю	Запропоновані реєстри для обліку запасів
Формування інформаційної бази про оптимальні розміри партії поставки матеріальних запасів	Графіки динаміки оптимальних обсягів поставки сформовані в табличному процесорі Excel
Формування бази даних про потребу в матеріальних запасах	Книга обліку фактичних потреб в матеріалах
Відображення витрат на замовлення партії поставки запасів (за контрагентами)	Відомість обліку витрат на організацію замовлення поставки
Відображення витрат на зберігання одиниці запасів на складі (середній показник)	Відомість обліку витрат на зберігання запасів
Відображення витрат на перевезення запасів (за перевізниками)	Відомість обліку транспортних витрат
Визначення мінімальної величини партії запасів, встановленої перевізниками	Журнал обліку партій запасів

Рис. 3. Завдання обліку і контролю матеріальних запасів і рекомендовані реєстри для їх обліку

Джерело: авторське бачення

На самостійне вирішення підприємства покладено вибір форми ведення обліку взагалі та запасів зокрема. Відповідно до обраної форми повинні бути розроблені для використання реєстри синтетичного та аналітичного обліку, робочий план рахунків із переліком аналітичних субрахунків. Сьогодні найбільше використовується журнальна форма обліку, недоліком якої є незручність і складність одержання інформації про запаси по дебету окремих рахунків [6-8].

Стосовно питання організації роботи облікового апарату необхідно пам'ятати, що до них, крім облікових працівників, відносяться матеріально відповідальні особи, завідувачі цехом, дільницею тощо, які здійснюють облік запасів за місцями їх зберігання та використання. Ще на початковій стадії організації обліку запасів головному бухгалтеру необхідно скласти, узгодити та затвердити керівництвом списки осіб, яким надано право отримувати зі складів запаси, а також взяти взірці їх підписів. Поновлення таких списків повинно здійснюватися щорічно перед затвердженням наказу про облікову політику підприємства та протягом року - при необхідності (при включенні чи виключенні зі списку певних осіб) [9; 10].

Крім того, для ефективної організації праці облікових працівників із обліку запасів повинні бути розроблені посадові Інструкції та графік обігу документів із відміткою відповідальних осіб за всіма стадіями руху із обліку запасів.

Основне завдання організації руху документів із обліку запасів в обліковому процесі - це оптимізація каналів передачі та зв'язку облікових осередків - виконавців. З цією метою необхідно розробляти деталізовані посадові інструкції. У робочих інструкціях необхідно конкретизувати служби, посадові особи, строки, методику формування та деякі інші питання. Крім того, робочі інструкції сприяють покращанню та упорядкуванню робіт зі складання звітних форм. Посадові Інструкції та графіки документообігу, на нашу думку, повинні затверджуватися керівним органом підприємства (а не власником) і бути важливими елементами облікової політики підприємства. У сучасних умовах господарювання досить часто власник і керівний орган підприємства – це різні особи.

Таким чином, удосконалення первинного обліку та системи документування руху запасів підприємств целюлозно-паперової промисловості – важливий оптимізуючий чинник раціонального їх використання, підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності в цілому.

У процесі дослідження встановлено, що для ефективного управління матеріальними запасами на підприємствах целюлозно-паперової галузі необхідно вводити автоматизацію обліку.

З огляду на це, вивчено низку існуючих автоматизованих систем і встановлено, застосування корпоративної системи автоматизованого управління підприємством R/3 німецької фірми SAP AG, яка впроваджена на ВАТ "Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат", є позитивним. Ця система охоплює пакет стандартних програм у таких сферах бізнесу, як фінансові розрахунки, бухгалтерський облік, управління виробництвом, логістика, керівництво персоналом та інше. Система забезпечує постійний контроль за процесами та інтеграцією потоків ресурсів незалежно від меж структурних підрозділів.

Збут, управління матеріальними потоками, виробництво, управління якістю, технічне обслуговування й управління проектами об'єднані системою R/3 у гнучкі, універсальні ланцюги виробничих процесів. Розвинені засоби управління документообігом поліпшують орієнтацію користувача R/3 та ефективність його діяльності.

Вивчення системи R/3 дозволило зробити висновок про те, що при її використанні підвищується інформаційна місткість системи рахунків і можливості детальнішого та глибшого аналізу інформації.

Позитивні якості системи R/3 свідчить про доцільність її впровадження на підприємствах целюлозно-паперової промисловості з метою підвищення ефективності управління діяльністю в цілому та матеріальними запасами зокрема.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, досконала організація обліку матеріальних запасів досягається шляхом зниження рівня їх витрат, скорочення часу на опрацювання інформації, яка необхідна для прийняття ефективних управлінських рішень. Це забезпечує своєчасне реагування на критичні ситуації явища, що виникають на виробництві під час використання матеріальних ресурсів.

Бібліографічний список

1. Сучасні підходи до управління матеріальними ресурсами медичного закладу [Електронний ресурс] / Ю.В. Вороненко, Н.Г. Гойда, І.С. Зозуля, Є.Є. Латишев, В.М. Михальчук. – Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/50889/suchasni-pidxodi-do-upravlinnya-materialnimi-resursami-medichnogo-zakladu>
2. Радионов А.Р. Управление сбытовыми запасами и оборотными средствами предприятия (практика нормирования) : учебное пособие / А.Р. Радионов, Р.А. Радионов. – М. : Дело и сервис, 1999. – 400 с.
3. Сліпачук О. Управління запасами / О. Сліпачук. // Справочник економіста. – 2006. – № 6. – С. 73-76.
4. Сопко В.В. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / В.В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2000. – 578 с.
5. Любезна І.В. Роль обліку та контролю матеріальних запасів у системі управління на підприємствах целюлозно-паперової промисловості / І.В. Любезна, Н.Й. Галушка // Наука й економіка. – 2012. – Випуск 4(28). Том 2. – С. 119-124.
6. Ткаченко А.М. Нормування виробничих запасів на підприємстві / А.М. Ткаченко // Гуманітарний вісник ЗДІА, 2011. – № 44. – С. 180-184.
7. Тупчій В.А. Застосування основних методів нормування товарних запасів [Електронний ресурс] / В.А. Тупчій. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/2484/>
8. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства : навч. посіб. / Ю.С. Цал-Цалко. – К., ЦУЛ, 2002. – 656 с.
9. Юрчишена Л.В. Нормування виробничих запасів на підприємствах [Електронний ресурс] / Л. В. Юрчишена. – Режим доступу: <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=734>
10. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Ред. кол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2001. – 848 с.

References

1. Voronenko, Yu.V., Hoida, N.H., Zozulia, I.S., Latyshev Ye.Ye., Mykhalchuk, V.M. "Current approaches to the management of material resources of medical institution", available at: <http://www.umj.com.ua/article/50889/suchasni-pidxodi-do-upravlinnya-materialnimi-resursami-medichnogo-zakladu>
2. Radionov, A.R. and Radionov, R.A. (1999), *Upravleniye sbytovymi zapasami i oborotnymi sredstvami predpriyatiya (praktika normirovaniya)* [Management of marketing reserves and working capital of the enterprise (the practice of rationing)], tutorial, Delo i servis, Moscow, Russia, 400 p.
3. Slipachuk, O. (2006), "Stock management", *Spravochnyk ekonomista*, no. 6, pp. 73-76.
4. Sopko, V.V. (2000), *Bukhhalterskyi oblik* [Accounting], tutorial, KNEU, Kyiv, Ukraine, 578 p.
5. Lyubezna, I.V. and Halushka, N.Y. (2012), "The role of accounting and control material stocks in the management system on enterprises of pulp and paper industry", *Nauka i ekonomika*, issue 4(28), volume 2, pp. 119-124.
6. Tkachenko, A.M. (2011), "Rationing of industrial stocks at the enterprise", *Humanitarnyi visnyk ZDIA*, no. 44, pp. 180-184.
7. Tupchii, V.A. "Application of basic methods rationing of commodity stocks", available at: <http://eprints.kname.edu.ua/2484/>
8. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2002), *Vytraty pidpriemstva* [Costs of the enterprise], tutorial, Kyiv, Ukraine. 656 p.
9. Yurchyshena, L.V. "Rationing of industrial stocks at the enterprises", available at: <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=734>
10. Mochernyi, S.V. etc. (2001), *Ekonomichna entsyklopediia : U trokh tomakh, T. 2* [Economic Encyclopedia: In three volumes, Volume 2], Vydavnychiy tsentr „Akademiiia”, Kyiv, Ukraine, 848 p.

Дзядикевич Ю.В., Любезна І.В. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Мета. Аналіз особливостей обліку матеріальних запасів на підприємствах целюлозно-паперової галузі та пошук шляхів його вдосконалення з метою раціонального й ефективного використання матеріальних запасів.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, при цьому були використані загальнонауковий та спеціальні методи дослідження, а саме: абстрактно-логічний, дедуктивний і системний аналізи. На основі узагальнення наукових праць, присвячених проблемі пошуку шляхів вдосконалення обліку матеріальних запасів на підприємствах целюлозно-паперової промисловості, досліджені шляхи, реалізація яких сприяє покращенню організації обліку матеріальних запасів, внаслідок чого знижується їх витрати та скорочується час на опрацювання інформації для прийняття управлінських рішень.

Результати. Проведено аналіз стану обліку матеріальних запасів на підприємствах целюлозно-паперової галузі. Виявлено, що важливе місце посідає організація обліку матеріальних ресурсів, оскільки вона забезпечує своєчасне реагування на критичні ситуації, що виникають на виробництві під час використання матеріальних запасів. Встановлено, що для ефективного управління матеріальними запасами необхідно вводити на підприємствах автоматизацію обліку.

Наукова новизна. На підставі аналізу стану обліку матеріальних запасів і шляхів удосконалення організації обліку ресурсів запропоновано оптимізацію системи матеріальних запасів.

Практична значущість. Одержані результати можуть бути використані на підприємствах целюлозно-паперової промисловості.

Ключові слова: матеріальні запаси, підприємства целюлозно-паперової промисловості, облік, витрати, первинні документи.

Dziadykevych Yu.V., Liubezna I.V. WAYS FOR IMPROVING ACCOUNTING OF MATERIAL STOCKS AT ENTERPRISES OF PULP AND PAPER INDUSTRY

Purpose. The aim of the article is to analyze the peculiarities of accounting of material stocks at enterprises of pulp and paper industry and finding ways to improve the rational and efficient use of material stocks.

Methodology of the study. The methodological basis of the study is the dialectical method of scientific knowledge. While general scientific and special methods of investigation were used, namely: abstract and logical, deductive and systems analysis.

On the basis of generalization of scientific papers devoted to the problem of finding ways to improve the accounting of material stocks at enterprises of pulp and paper industry, the implementation of methods which improves the accounting of material stocks, resulting in reduced their costs and less time for processing information for management decisions have been studied.

Findings. The analysis of accounting of material stocks at enterprises of pulp and paper industry has been conducted. It has been found that an important role is organization of accounting of material resources, as it provides timely response to critical situations that arise in production while using material stocks. It has been established that for the effective management of material stocks is necessary to enter the automation of accounting at enterprises.

Originality. It has been proposed the optimization of the system of material stocks on the basis of the analysis of accounting of material stocks and ways to improve the organization of accounting resources.

Practical value. The obtained results can be used at enterprises of pulp and paper industry.

Key words: material stocks, enterprises of pulp and paper industry, accounting, costs, primary documents.

Дзядикевич Ю.В., Любезна И.В. ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УЧЕТА МАТЕРИАЛЬНЫХ ЗАПАСОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЦЕЛЛЮЛОЗНО-БУМАЖНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Цель. Анализ особенностей учета материальных запасов на предприятиях целлюлозно-бумажной отрасли и поиск путей его усовершенствования с целью рационального и эффективного использования материальных запасов.

Методика исследования. Методологической основой исследования является метод научного познания, при этом были использованы общенаучные и специальные методы исследования, а именно: абстрактно-логический, дедуктивный и системный анализы. На основе обобщения научных работ, посвященных проблемам поиска путей усовершенствования учета материальных запасов на предприятиях целлюлозно-бумажной промышленности, исследованы пути, реализация которых способствует улучшению организации учета материальных запасов.

Результаты. Проведен анализ состояния учета материальных запасов на предприятиях целлюлозно-бумажной отрасли. Обнаружено, что важное место занимает организация учета материальных ресурсов, поскольку она обеспечивает своевременное реагирование на критические ситуации, которые возникают на производстве во время использования материальных запасов. Установлено, что для эффективного управления материальными запасами необходимо вводить на предприятиях автоматизацию учета.

Научная новизна. На основании анализа состояния учета материальных запасов и путей усовершенствования организации учета ресурсов предложено оптимизацию системы материальных запасов.

Практическое значение. Полученные результаты могут быть использованы на предприятиях целлюлозно-бумажной промышленности.

Ключевые слова: материальные запасы, предприятия целлюлозно-бумажной промышленности, учет, затраты, первичные документы.